

Міністэрства аўдыкацыі Рэспублікі Беларусь

Установа аўдыкацыі
«Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт
імя Францыска Скарыны»

БЕЛАРУСЬ І СУСЕДЗІ:

**ГІСТАРЫЧНЫЯ ШЛЯХІ,
УЗАЕМАДЗЕЯННЕ
І УЗАЕМАУПЛЫВЫ**

**Матэрыялы
III Міжнароднай навуковай канферэнцыі**

Гомель, 30 верасня – 1 кастрычніка 2010 г.

**УДК 947.6 : 327(063)
ББК 63.3(4БЕ1) – 6я431**

Гомель
УА «ГДУ імя Ф. Скарыны»
2010

ПРОБЛЕМИ ЕТНОГЕНЕЗУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Процес утворення і розвитку українського народу постійно привертав увагу науковців. В кінці ХХ ст. намітився потяг до усвідомлення загальнолюдських цінностей одночасно з поверненням до цінностей, вироблених та збережених українським етносом. Але сама проблема етногенезу українців виявилась досить делікатною та дискусійною.

Етнічні явища, які відбиваються у різних аспектах людської життєдіяльності, стали предметом дослідження багатьох наукових дисциплін. Серед них – етнографія, як наука, яка вивчає культуру і побут народів, етногенез народів, розселення та культурно-побутові взаємозв'язки. Археологія, переважна частина дослідників якої, вважає або припускає, що за тією або іншою археологічною культурою стоїть певний етнос, бо цікаво знати який народ створив ті чи інші археологічні культури. Антропологія – як наука про людину та її етнічні різновиди. Лінгвістика, яка досліджує мовні процеси. Психічні розбіжності етносів вивчає етнопсихологія та інші загальні та спеціальні науки, об'єктом дослідження яких виступають проблеми етногенезу.

Всі ці науки мають свої специфічні джерела, свою методикку. Але й одночасно певні межі можливостей і засобів, якими вони володіють, що суб'єктизує дослідження вчених окремої науки у вивченні етногенетичних процесів. Тому результати своїх розробок дослідники висловлюють у вигляді припущень та гіпотез.

Звичайному читачеві, який цікавиться проблематикою походження українського народу, не обізаному з методикою наукових дискусій та припущень, важко розібратися у великому потоці інформації з цієї проблематики, яка з'явилась на сторінках друкованої літератури.

Всі гіпотези з приводу походження українського народу можна поділити на дві теорії: автохтонну та міграціоністську. Концепцію етногенезу українського народу, засновану на ідеї автохтонності (з грец. аутоc – сам, хтонес – земля; належний за походженням до даної території, місцевий), розробили В.Щербаківський та М.Грушевський. Згідно цієї концепції, народ має спадкоємний зв'язок з найдавнішими мешканцями своєї землі, які постійно проживали на території України, незважаючи на міграції та змішування племен.

Міграціоністи вважають, що головну роль в етногенезі народу відіграють постійні рухи, пересування, тобто міграції народів. Тому українці з'явилися внаслідок міграцій народів, причому переважно слов'янських племен.

Дискусійною залишається проблема визнання початку історії українського народу. Якщо притримуватись автохтонної концепції, згідно якої народ має спадкоємний зв'язок з найдавнішими мешканцями своєї землі, які постійно проживали на території України, тоді треба шукати прапредків українців серед первісних племен, які заселяли цю територію від найдавніших часів. Як відомо, цю точку зору обстоював В.Щербаківський, фундаментальні дослідження якого вважаються першим узагальнюючим дослідженням фахового українського

археолога на цю тему. Його роботи більше відомі закордонним науковцям, в Україні почали видаватись у 1990-х роках. В.Щербаківський стверджував, що історія народу-нації – це історія території, яку цей народ займає. Завданням науки і є вивчення наскільки кожен з цих народів, що жили на нашій території, передав нам свою спадщину, свою кров, тобто фізичну і психічну структуру, наскільки брав участь в створенні тієї чи іншої культури, яка задокументована археологічно на нашій території і яка в свою чергу сприяла розвою психіки населення чи навпаки його затримувала. Тому, стверджував В.Щербаківський, для нас, для нашого сьогоденного “я”, важлива не тільки козацька історія, і не тільки князівський період, але також і всі попередні періоди [1, с.79].

В.Щербаківський вважав, що основне населення на території України існувало із часів неоліту й поступово набувало рис українства. Він стверджував, якщо український народ зберіг багато дрібниць в традиціях та символах, походження яких ми ще собі не уявляємо, не зважаючи на численні зміни різного роду впливів на культуру, це означає, що він постійно проживав в одному місці, не допускаючи етнічних домішок [2, с. 84-85]. Йому вторить І.Мірчук: “якщо б на підставі історичного та праісторичного розгляду виявилось, що якийсь народ чи плем’я щоправда, перебуваючи на деякий час на наших землях, але в тілесній і духовній структурі теперішніх мешканців не залишили ніяких слідів, то ясно, що таких етнічних груп не будемо залічувати до гурта наших предків” [3, с. 264].

Сьогодні, аналізуючи автохтонну гіпотезу, одні дослідники стверджують, що з первісних часів могла відбуватись на території України зміна населення повністю, супроводжуватись витісненням або винищенням аборигенів. Вона могла бути частковою і могла супроводжуватись асиміляцією місцевого населення чи його решток, тоді залишався субстрактний культурний вплив на завойовників. Але й сліди місцевого, субстрактного впливу не означають ще, що історія прийшлого народу є продовженням попередньої історії цієї землі. Тому хибно вважати історію українського народу простим продовженням історії тих народів і культур, які колись жили на нашій території [4, с.7-8].

Інші, як Г.Лозко, ставлять питання чи можемо ми вважати, що племена, які заселяли прабатьківщину слов’ян були праслов’янськими? Відповідаючи, вона стверджує, що протягом століть одні племена змінювали чи витісняли інших, асимілювалися, один етнос переливався в інший – скіфи, гуни, сармати, слов’яни, половці, татари та інші брали участь у етногенезі українців. Звичайно, людність Північного Причорномор’я не була етнічно однорідною протягом тисячоліть. Але при всіх міграціях та асиміляціях ядро етносу залишалось, зберігало історичну пам’ять, вірування, етнографічні особливості [5, с.9-10].

Цікавою є гіпотеза, яку висловили Г.Горинь, С.Павлюк, Р.Кирчава: “Племена давніх археологічних культур опосередковано причетні до генезису українського народу – як такі, що постійно підтримували життєдіяльність на наших теренах, і від яких успадкувались наступними племенами господарські та культурні досягнення. У таких випадках, коли у спадок наступним племенам–поселенцям залишаються культурні набутки господарської діяльності, побуту тощо, маємо підставу говорити скоріше про культурогенез, який доповнює етногенез, коли йдеться про походження окремих явищ народної культури, властивих певному етносу [6, с.29].

Шукаючи прапредків в давніх культурах, треба звернути увагу на висновки гематологів, науковців, які шукають прапредків по групах крові, і нагадують, що всяка крапля іншоетнічної крові через кілька десятків поколінь розходиться по жилах всього народу. Кожна сучасна людина лише на часовій глибині 20 поколінь /близько 500 років/ теоретично має 1048576 предків [7, с.17]. Такий висновок підтверджує складність та делікатність вивчення проблеми етногенезу українців.

Гіпотезу етногенетичної схеми українського народу висловлюють М.Чмихов, Н.Кравченко, І.Черняков: епоха мезоліту – доіндоєвропейці, протонеоліту – давні індоєвропейці, неоліту – протослов'яни, раннього заліза – ранні слов'яни, сучасна епоха – українці /початок сучасної епохи – V ст. н. е. / . Ці автори стверджують, що розвиток та взаємодія давніх культур й культурно-історичних спільностей призвели до формування сучасних народів. Історичні епохи були водночас й етнічними. На їх зламах відбувалися соціально-економічні революції та величезні міграції, які давали початок новим етносам. Ця особливість епох навіть має відбиток у міфічних періодизаціях індоєвропейців: етногенез вони починали з епохи, що мала риси протонеоліту, закінчували майбутнім кінцем світу, а покоління окремої епохи вважали окремим народом /етносом /.

Існування кожного етносу обмежувалося, як правило, 1596-річною епохою. Це не суперечить дослідженням, автори яких появу нового етносу пояснюють формуванням нового генотипу під час міграцій або внаслідок мутації в умовах короткочасної, але інтенсивної зміни природного середовища, стверджують М.Чмихов, Н.Кравченко, І.Черняков. Вони пояснюють, що на зламах усіх епох голоцену відбувалися спалахи наднових зірок, зміни магнітного поля Землі, підвищення рівня радіоактивного випромінювання на планеті, яке потрапляло або з космосу, або з її надр під час значних землетрусів та вивержень вулканів, що викликали мутації в живих організмах, у тому числі й людей. Оскільки ці причини зміни генотипу збігалися на зламах епох, з початком кожної епохи мали з'являтися нові етноси [8, с.241-258].

Більшість дослідників етнокультурні та етногенетичні процеси, що відбувалися на території України поділяють на періоди: дотрипільська доба (до V тис. до н. е.); трипільська доба (V-III тис. до н. е.); післятрипільська доба (II тис. до н. е.); скіфо-сарматська доба (VIII ст. н. е. – III ст. н. е.); слов'янська доба (I тис. н. е.); доба Русі-України (від VII ст. н. е.).

Проблемним залишається питання: які народи, що мешкали на території України, вважати прапредками українців, а які ні? Деякі дослідники стверджують, що автохтонними джерелами української культури сміливо можна вважати трипільську культуру IV-III тис. до н.е. (за іншим варіантом V - III тис. до н.е.) і кімерійсько – скіфо – сарматський - культурний симбіоз II-I тис. до н. е. Культура Трипілля, а згодом Скіфії /Скитії/ була предківською не тільки для українців. Однак важливо зауважити, що українська культура є їхньою безпосередньою спадкоємицею. Про це свідчить багатий український фольклор, який зберіг чимало елементів ще доіндоєвропейського світобачення [9, с.9 - 11].

Такої ж думки притримується М.Семчишин, який стверджує, що трипільців етнічно можна визначити за протослов'ян, тобто прапредків українців. Він нагадує про документовану книгу-розповідь Д.Гуменної “Минуле пливе в прийдешнє”, де вказується, що не можна спрощено ототожнювати трипільців з українцями, хоча саме трипільське мистецтво поклало основи національного світогляду українців [10,

с.4]. Це підтверджують інші дослідники, аналізуючи фольклорно-етнографічний матеріал. Вони доводять, що він, по суті, відбиває два різновиди народної культури, які в свою чергу відобразили два типи національного характеру. Це землеробський, який фіксує архаїчний пласт української культури. Другий – козацький, який виник за епохи середньовіччя [11, с. 27-30].

Деякі автори нагадують концепцію канадсько-українського археолога Я.Пастернака, який також шукав етногенетичні витоки українців у наддніпрянських племенах трипільської культури та стверджував, що далі вони еволюціонували у неврів – одне із скіфських племен, потім – в ”антську культуру полів поховань” і нарешті – у “княжі часи”, тобто Київську Русь [12, с. 16; 13, с.12].

Цікавою думкою є гіпотеза М.Поповича, який звертає увагу на те, що було чимало спроб подати історію трипільської культури часів єгипетських фараонів як історію “праукраїнців”. Проте носії трипільської культури аж ніяк не могли бути ані слов’янами, ані їх прямими попередниками. Загалом для істориків розшифрування етнокультурної приналежності “трипільців” є частиною проблеми Балкансько-Дунайських культур, які могли бути індоєвропейцями, а могли належати доіндоєвропейському населенню цього регіону. Проте “трипільці” почасти могли передати свою культурну спадщину тим індоєвропейським предкам слов’ян, які прийшли на цю територію і їх витіснили або частково асимілювали. Якщо за основу досліджень брати мовний фактор, за яким лінгвісти встановлюють риси давньої індоєвропейської мовної системи, групи діалектів, на які членувалися індоєвропейські мови, генезу індоєвропейських мов та разом з істориками, археологами намагаються встановити територію первісної індоєвропейської мовної спільноти, було б заманливо простежити маршрути руху наших предків по Євразії. Цікаво було б встановити взаємодію з індоєвропейським населенням завойованих територій, а потім із іншими народами індоєвропейського мовного кореня. Але не все це істотно для історика української культури. Бо дослідникам минулого здавалось, що характеристика індоєвропейського /арійського/ пранароду – справа досить доступна кожному, хто знайомий з санскритом, іранською, грецькою та латинськими мовами. Пізніше виявилось, що в таких реконструкціях все побудовано довільно, і вибрати серед конкуруючих гіпотез одну-єдину абсолютно неможливо.

У деяких індоєвропейських мовах самоназвою етносів стало слово, що сьогодні звучить як “арії”, але копіткий фаховий аналіз довів, що первісне значення слова ar/i/o пов’язано з ідеєю господаря і гостя. Гостинності, товариських стосунків на протилежність стосункам кровної спорідненості. “Орати” в індоєвропейській мові походило від har - , слова іншого кореня, переробка “аріїв” на “оріїв” в низці самодіяльних реконструкцій містить прозорий натяк на те, що “праукраїнці” “жили тут вічно”. З таким же успіхом “праукраїнцями” можна назвати Адама і Єву [14, с. 8 - 10].

Дослідники В.Петровський, Л.Радченко, В.Семененко нагадують, що найімовірніше трипільська культура сформувалася шляхом злиття культур тих племен, що прибули із Східного Середземномор’я та Балкан із місцевими культурами. Антропологічно трипільці нагадували вірменоїдів (передньоазійський антропологічний тип). Були невисокими на зріст, мали скошене чоло, продовгасте обличчя, тому прямими предками українців не вважаються. Дослідники також нагадують, що до VII тис. до н. е. на території Європи загалом не спостерігалось, або не зафіксовано різко виражених етнічних особливостей [15, с. 15].

В.Хвойко, який знайшов рештки трипільської культури визначав її як арійську. Аріями називали індоєвропейців, далеких предків слов’ян та більшості народів, що заселяли Європу і виглядали так як тоді виглядала вся людність Європи й Середземномор’я.

Деякі дослідники погоджуються, що між українцями та трипільцями лежить декілька етапів етнічних деформацій, але ж на автохтонність це не впливає. Навіть в часи великих переселень народів, народ пізнається за барвами, та символами. Тому порівнюючи трипільські кольори з українськими припускають, що українська вишивка червоним та чорним по білому, можливо, зберегла відгомін традицій трипільського мистецтва. А також стверджують, що саме трипільля поклато основи українського національного світогляду і утворило своєрідність культури, якої нема у інших слов'янських сусідів.

Дискусійною проблемою залишається відповідь на питання: чи вважати скіфські племена прапредками українців? Дослідники уточнюють, що скіфи поділялись на 4 групи: царські, кочові, скіфи-хлібороби, скіфи-орачі. Останні були автохтонного походження, нащадками трипільців, протослов'янами, що заселяли території між Дніпром і Дністром, та були завойовані скіфами. Від скіфів отримали лише назву, зберігши етнічні особливості трипільців.

Дискусійним залишається питання: яка роль слов'ян в етногенезі українців? Автохтоністи вважають, що слов'яни були незмінними жителями тієї ж самої території з часів неоліту. Змінювались культури, але етнос залишався той самий. Тому слов'яни - аборигени, а їх прабатьківщиною було або межиріччя Одри і Вісли (1 варіант) або середнє Наддніпров'я (2 варіант). Міграціоністи стверджували, що український народ порівняно молодий і є наслідком міграцій слов'янських племен, які прийшли невідомо звідки на українські землі (1 варіант). За другим варіантом, етнічний розвиток це просторова експансія, переселення, зміни територій, тому слов'янство виникло в Прибалтиці, яка мала б бути першою батьківщиною слов'ян. Потім воно рушило на південь у віслянський басейн, а врешті в басейн середнього Дніпра [16, с.10; 17, с.3-4; 18, с. 5].

М.Попович стверджує, що найголовніша проблема етногенезу слов'ян є датування. Всі слов'янські археологічні культури датуються не раніше ніж V ст. н. е. Далі вглиб віків спадковість археологічних пам'яток залишається під знаком питання. Окремі згадки давніх авторів можуть стосуватися слов'ян під іншими іменами, і всі ці розрізнені відомості не вкладаються в одне ціле [19, с.11]. Автор пропонує два різних підходи щодо з'ясування проблематики етногенезу слов'ян. Один з них – окреслити географічний регіон, який сьогодні заселяють слов'яни, і шукати своїх предків саме на цій території. Так робили дослідники радянської доби, бо до “нашої історії” включалось все, що з палеоліту знайдено на сучасній території розселення українців, росіян, білорусів.

Інший метод вимагає ретроспективної реконструкції минулого, тобто руху назад в історію від явно слов'янських археологічних культур, пошуку відповідностей з культурами попередниками. Спробою ретроспективного аналізу для встановлення етнічної належності археологічних культур з використанням історичних, лінгвістичних, антропологічних даних є дослідження В.Барана. Автор на новій методологічній основі розкриває процеси історичного розвитку слов'ян на території Південно-Східної Європи і України зокрема. Аналіз та класифікація пам'яток рубежу I тис. н. е. з урахуванням нововідкритих слов'янських пам'яток V ст. дозволили досліднику шляхом ретроспективного порівняльного вивчення виділити ті культури та елементи у лісостеповій зоні України, що можуть бути пов'язані зі слов'янським етносом в більш ранній час. Тому Дніпро-Дністровські групи носіїв даних культур В.Баран вважає предками українського народу. На основі нових археологічних матеріалів В.Баран розглядає проблему витоків поділу східних слов'ян на три пізні народності та визначає місце склавів як предків тієї групи слов'ян, які взяли участь у формуванні українського народу [20, с. 8-10].

Довгий час вчені сперечались з приводу існування “давньоруської народності” як етногенетичної спільності та кому належить історія Київської Русі.

Науковці “радянської” доби стверджували, що Київська Русь увійшла до історії як колиска трьох братніх народів: російського, українського і білоруського народів. Народжені єдиною матір’ю – давньоруською народністю – вони на спільному історичному шляху розвивалися, мов віти одного дерева, беручи життєві соки від одного могутнього коріння [21, с.3; 22, с.3].

Деякі автори бачили наявність трьох точок зору в історіографії цієї проблеми:

1) давньоруська народність не становила собою стійкої етнічної спільності і її розклад зумовлювався державним розпадом Русі; 2) давньоруська народність була стійкою етнічною спільністю і значно пережила Київську Русь; 3) давньоруська народність у XII-XIII ст. переживала час подальшої консолідації і була одним з основних елементів єдності давньоруських земель аж до монголо-татарської навали. Проаналізувавши етнічний розвиток Русі, вони стверджували, що історичним реаліям відповідає висновок, що саме давньоруська народність була одним із основних елементів єдності давньоруських земель XII-XIII ст. Давньоруська народність являла собою настільки монолітне етнічне утворення, що навіть в умовах іноземного панування зберігалось багато спільного у мові, культурі, побуті, звичаях, традиціях. Тому східнослов’янські народи – український, російський і білоруський, етнічною основою яких була єдина давньоруська народність, однаковою мірою успадкували риси культури Київської Русі і такою ж мірою мають право на цю спадщину [23, с.67, 71].

Інші зазначали, що протягом усього періоду існування Київської Русі давньоруська народність – спільна етнічна основа українців, росіян і білорусів – розвивалась шляхом подальшої консолідації[24, с.35].

Не заперечуючи процесу консолідації східних слов’ян наприкінці I тис. н. е., деякі науковці сьогодні наполягають на тому, що “давньоруська народність” єдиним етносом не була. Монголо-татарська навала розвиток населення Русі не перервала /ї не призвела до такого змішування, яке могло дати новий етнос/, а відмінності між білорусами та українцями, які входили до одних держав і після навали, її наслідками пояснити неможливо[25, с.33-35]. Про це свідчить список назв племен, які подає "Повість минулих літ" Нестора, згідно якому деякі дослідники вважають, що українці походять від полян, сіверян, деревлян, дулібів, бужан-волинян, уличів, тиверців, білих хорватів. Білоруси відповідно від дреговичів, кривичів, полочан, а росіяни від словен та в’ятичів [26, с.5-15].

За М.Грушевським найголовніші діалектні групи у слов’ян беруть свій початок, без сумніву, ще з праслов’янської доби. Але мовою, хоча вона слугує найбільш яскравим та істотним показником національної окремішності, справа не обмежується. Український етнічний тип відрізняється від своїх найближчих родичів великоросів та білорусів рисами психофізичними, які проявляються у народному характері, психології, складі сімейних та суспільних відносин. У сфері фольклору та етнографії, формах приватного й суспільного побуту українська народність закарбована багатьма характерними особливостями, тому не може бути "общерусской" історії, як немає "общерусской" народності.

Вивчаючи мовні спільності та розбіжності, Г.Булашев скептично відносився до думки, що українці – нащадки давніх племен, які Нестор перераховує в літопису. На його думку, більшість цих племен зникла, зазнавши розорення і зміщення з тюркськими кочівниками (половцями та ін.) та татарським нашествям. А ті, що залишились утекли на захід. Саме там, на Галичині й Волині (Галицько-Волинське князівство) й почала складатись українська народність. Звідти поступово заселяла Наддніпрянщину. Росіяни ж формувалися на території Володимиро-Суздальського князівства.

На думку російського історика XIX ст. М.Погодіна, на території Київської Русі аж до сер. XIII ст. мешкали великоруси (росіяни), котрі після татарської навали

переселилися на Північ, а натомість прийшли народи з Волині та Галичини, які стали предками сучасних українців.

В.Світлична стверджує, що давньоруської народності не могло існувати через те, що всі східнослов'янські племена існували самостійно, знаходилися в різних природних умовах, відчували впливи інших етносів. В умовах панування натурального господарства, були відсутні необхідні контакти між населенням великої території держави [27, с. 39].

Якщо згадати концепцію М.Грушевського, що Русь, русин, руський – це історичне ім'я українського народу, яке було привласнено в часи його політичного та економічного занепаду московським народом [28, с. 49], то треба зауважити, що русичі також поділялися на три етнічні групи: північні, південні та західні. На думку В.Світличної, саме на основі цих трьох етнічних груп і відбувався процес формування української, російської, білоруської народностей. Це підтверджує й той факт, що політичні кордони нових князівств, що створювалися на території Давньоруської держави, співпадали з етнічними (племінними) [27, с. 39].

На думку М.Поповича виділення східних слов'ян в окрему територіальну культурну зону є не наслідком первісної їх єдності, а результатом пізнішої історії. В первісній слов'янській спільності єдиної “східної” або “прадавньоруської” групи не було. Слов'янське населення на території України збиралося з різних країв первісної Славії і несло різні історико-культурні традиції і впливи [29, с. 27-29].

Розглядаючи проблему етногенезу українців, Петровський В.В., Радченко Л.О., Семененко В.І. не мають сумніву, що предки сучасних росіян, українців та білорусів під час формування та в роки існування Київської Русі мали спільну політико-культурну та господарську сферу. Проте єдина давньоруська народність скласти у ті часи не могла, оскільки нестійка, аморфна держава сприяла виникненню відмінних один від одного етносів. І все ж не можна спрощено підходити до такої складної проблеми й розв'язувати її однозначно, відлучаючи Росію та росіян від Київської Русі та її спадщини. Адже Володимирське велике князівство відгалузилося від Київського, зазнавши впливу монголів. До того ж з початку X ст. завдяки централізаторській політиці Рюриковичів етногенетичний процес на Русі був певною мірою призупинений [30, с.30].

Оригінальною версією є думка Л.Залізняка, який пропонує узгодити етногенез українців з універсальними законами етнічного розвитку середньовічної Європи. У Східній Європі впливи греко-римської цивілізації поширювалися через античні колонії Північного Надчорномор'я головним чином у межах України. Тому етноісторичний розвиток території України випереджав більш віддалені від античних центрів регіони лісової смуги Східної Європи і наближався до темпів історичного розвитку Країн Західної та Центральної Європи, що розвивалися під потужним впливом греко-римської цивілізації.

Тому не випадково безперервність етнокультурного розвитку на українських етнічних землях між Карпатами, Прип'яттю та Київським Подніпров'ям, як і на землях інших великих європейських етносів, що містилися у зоні впливу Риму, простежується з кінця V ст. Дані археології, мовознавства, антропології, письмові джерела переконливо свідчать про тяглість, неперервність розвитку в Північно-Західній Україні єдиного етнічного організму, від дулібів, склавинів та антів – і до сучасних українців. Археологічними відповідниками згаданих племен є празька та пенківська культури V – VII ст., які трансформувалися в проукраїнські літописні племена, волинян, деревлян, полян, білих хорватів, уличів, тиверців Північно-Західної України (лука-райковецька культура VIII-IX ст.). Остання була безпосереднім генетичним підґрунтям Південної Русі. Її людність складалася з семи споріднених праукраїнських літописних племен, що стрімко інтегрувалися у відносно єдиний руський народ. Саме цей середньовічний етнос створив державу

Русь, яка швидко трансформувалася в ранньосередньовічну імперію, що в X – XIII ст. здійснювала потужну експансію на безмежні лісові простори півночі Східної Європи. Внаслідок колонізації проукраїнським Києвом (Руссю у її первинному значенні) балтських та фінських племен лісової смуги Східної Європи постали Молоді балто-руські (білоруси, псково-новгородці) та фінно-балто-руські (росіяни) етноси.

Так само, як Стародавній Рим романізував свою варварську периферію, так княжий проукраїнський Київ русифікував (від Русь, а не Росія) лісову північ Східної Європи. Відповідно до універсальних законів етнічного розвитку відсталих провінцій, на варварській периферії Римської імперії постав спектр похідних від латинян молодих романських етносів (іспанці, португальці, французи, румуни). А внаслідок колонізаційних зусиль проукраїнського княжого Києва на далекій північній периферії імперії сформувалися молоді етноси білорусів, псково-новгородців, росіян. Як романська група народів постала внаслідок синтезу мови та культури римлян і етнокультур колонізованих народів, так білоруси, псково-новгородці і росіяни – продукт синтезу праукраїнців Південної Русі та колонізованих ними балтів і фінів лісової смуги Східної Європи.

Як власна етнічна історія романських народів почалася після розпаду Римської держави, так і молоді руські етноси виходять на історичну арену в процесі розпаду Київської Русі. З позиції етнічної історії доба феодальної роздробленості (XII - поч. XIII ст.) фактично є періодом боротьби молодих білоруського, псково-новгородського, російського субетносів за політичну незалежність від проукраїнського імперського Києва. Якщо користуватися родинною термінологією, то білоруси і росіяни – не брати, а діти українців, так само як дітьми латинян є французи, іспанці, румуни. Тому давньоруська народність – це лише політична спекуляція, так само як і Священна трипільська Арата [31].

Міркуючи над проблематикою наукових доказів щодо проблеми етногенезу українців за допомогою антропології, Г.Лозко звертає увагу на окремі галузі цієї науки: етнічну дерматогліфіку та етнічну одонтологію.

Етнічна дерматогліфіка досліджує малюнки та капілярні лінії у зв'язку з етнічною належністю людей. Своєрідні завитки відбитків пальців, поєднуючись з іншими лініями, утворюють маленькі трикутники, які називаються дельтами. Загальна кількість дельт на обох руках називається дельтовим індексом. В Україні найнижчий дельтовий індекс: 12-13, у росіян – 15.

Етнічна одонтологія досліджує етнічні різновиди зубів. Шляхом створення численних зліпків із зубів вчені встановлюють типові узори борозен жувальної поверхні зубів. Одонтологічний тип визначається першим нижнім моляром /кутнім зубом/. Для українців характерний 4-х горбковий нижній моляр, у росіян – 6-ти. Г.Лозко нагадує, що на думку багатьох антропологів одонтологія найточніше серед усіх галузей антропології відбиває етнічні зв'язки. Вона дає цінний матеріал палеоантропології, оскільки в археологічному матеріалі зуби добре збережені порівняно з іншими кістками.

Палеоантропологічні дані та гематологічні групи сучасних народів, на думку Г.Лозко, дають право вважати українців спорідненими з людністю Північної Італії, Балкан, Швейцарії, Півдня Німеччини, Півдня Англії, Чехії, Словаччини, окремих народів Франції. 90% українців мають групу крові “А”, “АВ” та “О”, але дуже мало “В”, а у росіян група “В” становить 80%. Це не підтверджує етнічну спільність.

Одночасно автор пропонує ще одну гіпотезу формування українського народу. Етнічне виділення українців з маси слов'янських народів відбувалося не внаслідок розпаду держави Київська Русь, а навпаки – шляхом консолідації українських племен в одній державі зі спільною мовою та етнографічними

особливостями, які почали складатися близько VII ст., а у IX ст. вже мали виразні українські риси. Саме так, нагадує Г.Лозко, етногенез слов'янських народів розглядається і в зарубіжній славистиці. Значна кількість вчених визнає спадкоємний зв'язок українців з людною Київської Русі [32, с. 26, 32-33,79].

Таким чином, частина авторів притримуються точки зору, що концепції безперервного розвитку народів від первісних часів є безпідставними, оскільки історія людства – це процес постійного виникнення, розвитку і зникнення етнічних спільностей та заміни їх новими. Не залишаються незмінними як самі етнічні спільності, так і їхні ознаки: територія розселення, особливості господарської діяльності, мови, культури.

Список літератури

1. Щербаківський В. Українське мистецтво. – К., 1995. – С.79.
2. Там же. – С.84-85.
3. Мірчук І. Історія української культури. – Мюнхен-Львів, 1994. – С.264.
4. Попович М. Нарис історії культури України. – К., 1998. – С.7-8.
5. Лозко Г. Українське народознавство. – К., 1995. – С.9-10.
6. Українське народознавство: Навч. Посібник /За ред. С.Павлюка, Г.Горинь, Р.Кірчова. – Львів, 1994. – С.29.
7. Макарчук С., Турій С. Український етнос. – Львів, 1990. – С.17.
8. Чмихов М., Кравченко Н., Черняков І. Археологія та стародавня історія України. – К., 1992. – С.241-258.
9. Алексієвцев М., Цвіркун В. Історіософія української культури та її джерела // Культурне відродження в Україні. – Львів, 1993. – С.10-11.
10. Семчишин М.Тисяча років української культури. – К.,1993. – С.4.
11. Гримич М. Два виміри національного характеру.// Наука і суспільство. – 1991. - № 8 – С.27-30.
12. Культура та побут населення України. – К., 1993. – С.16.
13. Юрій М. Етногенез та менталітет українського народу. – К., 1997. – С. 12.
14. Попович М. Нарис історії культури України. – К., 1998. – С.8-10.
15. Петровський В.В., Радченко Л.О., Семененко В.І. Історія країни: неупереджений погляд: Факти. Міфи. Коментарі. – Харків, 2007.
16. Лозко Г. Українське народознавство. – К., - С.10.
17. Семчишин М. Тисяча років української культури. – С.3-4.
18. Хорунжий Ю. Так скіфи ми, чи ні? // Геродот. Скіфія – С.5.
19. Попович М. Нарис історії культури України. – С.11-12.
20. Баран В. Давні слов'яни. – К., 1998. – С.8-10.
21. Котляр М. Київська Русь – колыска трьох братніх народів. - К., 1981. – С.3;
22. Кирилович С. На горе старокиевской. – К., 1982. – С.3; Исторические корни единения украинского и белорусского народов. – К., 1978 – С.23.
23. Українська народність: нариси соціально-економічної і етно-політичної історії. – К., 1990. – С.67,71.
24. Історія України. Курс лекцій. – К.,1991. – С.35.
25. Дашкевич Я. Основні етапи етнічної історії української нації: міфологізація та деміфологізація // Родовід. – Черкаси, 1991. – С.33-35.
26. Шевчук В. Георгій Булашев та його праця про український народ. //Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. – К., - 1992. – С.5-15.

27. Світлічна В.В. Історія України: Навч. посіб. – К., 2003. – С. 39.
28. Сюдюков І. В пошуках національних першоджерел. Михайло Грушевський про давнє минуле східних слов'ян. // Україна Incognita / за заг. Ред. Л.Івшиної. – К., 2002. – С. 47-50.
29. Попович М. Нарис історії культури України. – С.27-29.
30. Петровський В., Радченко Л., Семененко В. Історія України: Неупереджений погляд: Факти. Міфи. Коментарі. – Х., 2007. – С. 30.
31. Залізняк Л. Походження українців за даними сучасної етнології. // Дзеркало тижня, 2007. - № 24.
32. Лозко Г. Українське народознавство. – С.32-33, 79.